

Mgr Magdalena Biolik-Moroń
Doktorantka w Instytucie Teologii
Wydział Teologiczny
Uniwersytet Śląski w Katowicach

Kształtując kulturę. Wartości w nauczaniu papieża Benedykta XVI na światowych dniach młodzieży

Forming culture. Values in the teaching of Pope Benedict XVI at World Young Day

Abstrakt: Młodzież jest odpowiedzialna za kształt przyszłej kultury. Ze strony Kościoła ważnym elementem wychowawczym i kulturotwórczym są Światowe Dni Młodzieży, które niewątpliwie wychowują młodych ludzi do kultury opartej na konkretnych wartościach. Również papież Benedykt XVI w swoich przemówieniach do młodzieży proponuje drogę kultury opartą o konkretne wartości – zakorzenione w Bogu. Pontyfikat Benedykta XVI jest ostatnim z zakończonych pontyfikatów. W trakcie jego trwania papież miał okazję uczestniczyć w trzech Światowych Dniach Młodzieży: w Kolonii, Sydney i Madrycie. W swoich przemówieniach na Światowych Dniach Młodzieży wiele miejsca poświęcił zagadnieniu wartości. Porusza takie kwestie jak prawda, prymat Boga, godność osoby ludzkiej, jedność i braterstwo oraz wolność. Prawda i prymat Boga to wartości które można uznać za źródłowe. Są one bowiem podstawą właściwego rozumienia pozostałych wartości. Prawda i prymat Boga, mimo, że są przedstawione i omówione oddzielnie – ściśle łączą się ze sobą. Prawda wynika bowiem z faktu prymatu Boga. Prawdziwymi więc będą wszystkie wartości, które oddają Bogu pierwszeństwo. Pozostałe omówione wartości są konsekwencją prawdy i prymatu Boga. Proponowane przez papieża wartości mają być również odpowiedzią na dylematy i pytania z którymi mierzy się współczesny młody człowiek. Papież wiąże bowiem przyjęcie i respektowanie powyższych wartości z życiem szczęśliwym i spełnionym i zachęca młodych ludzi do odwagi w tym zakresie.

Słowa kluczowe: Benedykt XVI, kultura, młodzież, wartości

Abstract: The youth is responsible for a shape of the future culture. The World Youth Days in the Catholic Church are an important educational and culture-shaping activity which is aimed at nurturing the youth to the culture based on particular values. Benedict XVI suggests in his speeches to the youth a way of the culture that is based on particular – rooted in God – values, as well. Benedict XVI's pontificate is the last, completed pontificate of the current popes. During his pontificate Pope Benedict had an opportunity to participate in the World Youth Days held in Cologne, Sydney and in Madrid. In his speeches during WYDs he focused on the issue of values many times. He mentioned truth, God's primacy, dignity of the human being, unity and brotherhood and freedom. The truth and God's primacy could be regarded as fundamental. Those values are, indeed, a basis to better understand other values. The truth and God's primacy are discussed separately, but they are closely related to each other. The truth is the consequence of God's primacy. Therefore, every value which gives God his primacy could be regarded as authentic. Values suggested by Benedict XVI are also an answer to dilemmas and questions which the young individual is facing. According to the pope's reasoning, an acceptance and respect for these values are linked with a happy and fulfilled life. Benedict XVI, thus, encourages young people in this matter.

Keywords: Benedict XVI, culture, youth, values

Wprowadzenie

Często można usłyszeć, że dzisiejsza młodzież jest trudna; że kiedyś młodzi ludzie funkcjonowali inaczej, szybciej stawali się odpowiedzialni i odnajdywali swoją tożsamość. Można zastanowić się, czy trudna jest młodzież, czy może otaczający ją świat się skomplikował. Dziś świat daje człowiekowi wiele propozycji i wiele obietnic. Młodzi ludzie stykają się z wielokulturowością. Nie ma jasnych reguł, normy (zwłaszcza moralne) są kontestowane a miłość i prawda straciły na znaczeniu. W dobie relatywizmu w przekazywaniu młodzieży wartości wskazywanie na integralną wizję człowieka jest jeszcze bardziej konieczne. Szczególnymi propagatorami tej antropologii byli posoborowi papieże: Jan Paweł II i jego kontynuator Benedykt XVI. Niniejszy artykuł ma na celu przedstawienie wartości moralnych w przemówieniach papieża Benedykta XVI podczas Światowych Dni Młodzieży. Pontyfikat Benedykta XVI jest ostatnim z zakończonych pontyfikatów. Nastąpił także po wielkim pontyfikacie Jana Pawła II, który wiele treści poświęcił zarówno zagadnieniom moralnym jak i trosce o młodzież.

W swojej pracy naukowej Joseph Ratzinger zajmował się głównie teologią fundamentalną. Czas jego pontyfikatu był jednak bogaty w wątki związane z teologią moralną. Papież Benedykt XVI wyznawał konserwatywne poglądy dotyczące moralności chrześcijańskiej, za co nierzadko był krytykowany przez środowiska liberalne. Papież Benedykt XVI prezentował teologię silnie Chrystocentryczną i również tym charakteryzowało się jego nauczanie w kwestiach moralnych (Szymik, 2015).

Nauczanie papieża Benedykta XVI do młodzieży miało swój wyraz przede wszystkim w Światowych Dniach Młodzieży. To tam papież kierował swoje słowa do młodzieży, jako pierwszych odbiorców. W niniejszym artykule zostaną omówione wartości moralne w przemówieniach Benedykta XVI na Światowych Dniach Młodzieży w Kolonii, Sydney i Madrycie. W pierwszej części zostanie omówione ostatnie orędzie Jana Pawła II na Światowe Dni Młodzieży w Kolonii. Benedykt XVI był bowiem niejako kontynuatorem myśli, które Jan Paweł II wprowadził ustalając temat XX Światowych Dni Młodzieży i pisząc ostatnie orędzie.

ŚDM w Kolonii zostały ogłoszone przez papieża Jana Pawła II (wybrał Kolonię jako miejsce XX Światowych Dni Młodzieży oraz był autorem orędzia na Światowe Dni Młodzieży w 2005 r.) natomiast nie zdążył już wziąć w nich udziału. Papież Benedykt XVI kontynuował tradycję Światowych Dni Młodzieży i tym samym poprowadził wydarzenia w Kolonii. Dla samego Benedykta XVI było to istotne również ze względu na jego narodowość (Benedykt XVI, 2005g).

Pierwsze Światowe Dni Młodzieży w których uczestniczył odbywały się w jego kraju pochodzenia i równocześnie sierpniowa pielgrzymka do Niemiec na obchody Dni Młodych

była dla niego pierwszą podróżą apostolską. Następnie zostaną omówione orędzia na Światowe Dni Młodzieży w Sydney i Madrycie. Nakreślone zostaną dzięki temu główne myśli wydarzeń, które papież później rozwijał w swoich przemówieniach. Następnym krokiem będzie próba przedstawienia diagnozy współczesności oraz problemów z którymi, w przekonaniu papieża, zmagają się młodzież. Kolejnym etapem będzie opis najważniejszych wartości, do których odnosi się papież w swoich przemówieniach. Celowo zostanie pominięty wątek wiary, nadziei i miłości – są to bowiem wartości, którym papież Benedykt XVI poświęca dużo uwagi. Ze szkodą dla treści mogłaby być próba skrócowego opisanie tych cnót. W związku z tym autor poświęci kwestii wiary nadziei i miłości osobny artykuł. Natomiast ostatnia część niniejszego artykułu będzie próbą podsumowania myśli Benedykta XVI oraz wskazania głównych kryteriów postępowania.

1. Orędzie papieża Jana Pawła II na ŚDM w Kolonii

Hasłem XX Światowych Dni Młodzieży w Kolonii był fragment z Ewangelii wg św. Mateusza „Przybyliśmy oddać Mu pokłon” (Mt 2,2). Temat wydarzenia związany był z miejscem – Katedrą w Kolonii, gdzie znajdują się relikwie Mędrców ze Wschodu. W orędziu na to wydarzenie Papież Jan Paweł II, odnosząc się do postaci Mędrców, zwrócił uwagę, że pozostawili oni wszystko aby wyruszyć i odnaleźć Chrystusa (Jan Paweł II, 2004). Ojciec Święty w centrum swojego orędzia czyni Chrystusa postacią centralną, do której odnosi wszystkie analizowane w tekście wartości moralne.

W narracji o Mędrcach można zauważyć przeciwieństwo historii Bogatego Młodzieńca, której Jan Paweł II poświęca znaczną część encykliki *Veritatis splendor* (Jan Paweł II, 1998). Różne były także konsekwencje obu decyzji bohaterów. Kontrast między skutkami decyzji młodzieńca i Mędrców można określić jako istotną figurę retoryczną papieskiego nauczania kierowanego do młodzieży.

Młodzieniec, który nie zdecydował się pójść za Chrystusem odszedł zasmucony. Mędrcy natomiast, kiedy ujrzeli gwiazdę, bardzo się uradowali (Mt 2,10). Jan Paweł II podkreśla, że pójście za głosem Jezusa i odkrycie powołania zgodnego z Jego wolą daje człowiekowi prawdziwą radość. Temat XX Światowego Dnia Młodzieży wpisuje się w trwający w tym czasie Rok Eucharystii (Moskwa, 2014). Dlatego ważnym zagadnieniem zarówno dla papieża Jana Pawła II jak i dla jego następcy był temat adoracji. W kontekście wartości moralnych adoracja wpisuje się w realizację I przykazania – oddania pierwszeństwa Jezusowi i uznania w Nim Pana i Zbawiciela (wątek oddania pierwszeństwa Chrystusowi będzie obecny u Benedykta XVI zarówno w przemówieniach na ŚDM w Kolonii jak również w Madrycie i Sydney (por. np. Benedykt XVI, 2008e; 2011c)). Istotą adoracji jest relacja miłości między adorującym a adorowanym. Wykorzystując metaforę darów, które Mędrcy złożyli Chrystusowi, Jan Paweł II opisuje istotne aspekty relacji miłości

człowieka wobec Boga.

Złotem jest miłość jako dobrowolna i wierna odpowiedź na powołanie. Mirra to miłość związana z wdzięcznością za wcielenie i odkupienie (Jan Paweł II, 2004). Kadzidło symbolizuje w języku orędzia papieża Polaka modlitwę.

Charakteryzując pozytywną drogę rozwijania relacji miłości względem Boga, Jan Paweł II przywołał niebezpieczeństwa współczesnych wypaczeń relacji wobec Boga. Widzi w nich wykroczenia względem pierwszego przykazania Bożego, zatem różne formy kontestacji bezwzględności prymatu Boga – za najważniejsze uważa bałwochwalstwo pod postacią relatywizmu (praktyki niezgodne z wiarą chrześcijańską czy rozumienie Boga jako energii kosmicznej) a także stawianie sukcesu i władzy jako najważniejszego celu (Jan Paweł II, 2004). Dalej wyróżnia pokusę żądzy pieniądza, konsumpcjonizmu, przemocy i poddawania się chwilowym modom. Wskazuje także na konsekwencje jaką jest pustka duchowa (Jan Paweł II, 2004).

Ważnym wątkiem poruszonym przez Jana Pawła II (także we fragmencie zaadresowanym do nie-chrześcijan) jest poszukiwanie prawdy. Ta postawa była charakterystyczna dla Mędrców. Świadczyli o tym, że wiara i rozum się dopełniają.

2. Orędzia na Światowe Dni Młodzieży w Sydney i Madrycie

Benedykt XVI niewątpliwie kontynuuje myśl swojego poprzednika. Podkreśla, że zadaniem młodzieży jest wprowadzanie w życie nauczania Jana Pawła II (Benedykt XVI, 2005a). Papież w swoich przemówieniach podtrzymał także rys Chrystocentryczny oraz związany z Rokiem Eucharystii – adoracyjny. Wszystkie wartości o których mówi ujmuje w odniesieniu do najwyższej wartości jaką jest sam Chrystus.

Kolejny Światowy Dzień Młodzieży z udziałem Benedykta XVI odbył się w 2008 r. w Sydney i jego temat odnosił się do fragmentu z Dziejów Apostolskich dotyczącego Zesłania Ducha Świętego: „Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i staniecie się moimi świadkami” (Dz 1, 8). W orędziu na to wydarzenie papież zwraca uwagę na zadanie młodych jakim jest głoszenie Ewangelii. Do tego ma ich uzdolnić Duch Święty, podobnie jak było w przypadku Apostołów. Papież podkreślił również, że świat wiele oczekuje od młodych ludzi. Duch Święty jest dawcą odwagi, która jest potrzebna człowiekowi w zmaganiach z trudnościami współczesnego świata, który chce w dyskursie społecznym pomijać Boga. Duch Święty daje siłę do zmagania się z cierpieniem, niesprawiedliwością, egoizmem, przemocą i do szukania odpowiedzi na pytania egzystencjalne. Ponadto papież wskazuje na zadanie budowania jedności w mocy Ducha Świętego, która powiązana jest z miłością bliźniego. Wzorem takich relacji jest wspólnota pierwszych chrześcijan, których świadectwo jedności i miłości prowadziło do nawrócenia pogan. Papież podkreślił, że aby podołać tym zadaniom konieczne jest wejście w relację z Duchem Świętym i przyjęcie Go.

W dużej mierze dokonuje się to przez sakramenty: najpierw Chrztu, a potem szczególnie Eucharystii i Bierzmowania (Benedykt XVI, 2007).

Ostatni poprowadzony przez papieża Benedykta XVI Światowy Dzień Młodzieży odbył się w 2011 r. w Madrycie. Jego hasłem przewodnim był fragment z Listu św. Pawła do Kolosan „Zakorzenieni i zbudowani na Chrystusie, mocni w wierze” (por. Kol 2, 7). Głównym zagadnieniem jest tutaj kwestia wejścia w relację z Chrystusem i budowaniu na Nim swojego życia. Papież podkreśla, że wiara chrześcijańska nie jest kwestią wierzeń ale właśnie relacją z Jezusem. Chrześcijaństwo jest także wpisane w naszą historię i tożsamość.

Papież wskazuje również na pragnienia które noszą w sobie młodzi ludzie: autentyczna miłość, prawdziwa przyjaźń, stworzenie rodziny, posiadanie głębokich i prawdziwych więzi, doświadczyć spełnienia i szczęśliwego oraz pełnego życia (Benedykt XVI, 2010). Naturalną konsekwencją stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boga jest dążenie do miłości, pokoju i radości. Pełną i prawdziwą odpowiedzią na te potrzeby jest jedynie Bóg. Próby wykluczenia Boga z dyskursu kultury zachodu pociągają za sobą nie tylko zubożenie rozumienia wartości moralnych, ale i ich drastyczną deformację. Prowadzi do prześwietlenia godności osoby ludzkiej, wartości rodziny, solidarności przez dialektykę egoizmu, nienawiści, wadliwie rozumianej tolerancji. W efekcie człowiek doświadcza stałego deficytu radości, nadziei i miłości. To pociągają za sobą osłabienie innych wartości opartych na Ewangelii, takich jak godność osoby ludzkiej, rodzina czy solidarność.

Wykluczenie Boga prowadzi do doświadczenia egoizmu, nienawiści, podziałów, oraz niedostatkami radości, nadziei i miłości. Świat, który wyklucza Boga staje się piekłem. Papież wzywa więc młodych aby budowali swoje życie na skale, którą jest Jezus; aby przez relację z Nim (którą buduje się poprzez modlitwę i sakramenty) zakorzenili się w Nim. Benedykt XVI wskazuje również na doświadczenie krzyża. Życie w Chrystusie nie będzie wolne od cierpienia, ale podobnie jak krzyż Jezusa prowadził do zmartwychwstania i zwycięstwa nad śmiercią podobnie przyjęcie krzyża w Chrystusie, prowadzi do nowego życia (Benedykt XVI, 2010).

Młódzież papież postrzega jako przyszłość ludzkości podkreślając równocześnie jak są oni bliscy jego sercu (Benedykt XVI, 2005b).

Można zauważyć, że w przemówieniach do młodzieży, niezależnie od tematu Światowych Dni Młodzieży, papież zawsze podejmuje refleksje nad kilkunastoma zagadnieniami dotyczącymi wartości. Są to wiara, nadzieja i miłość; sprawiedliwość, jedność i braterstwo; prawda, wolność i władza; godność osoby ludzkiej, życie spełnione. W orędziach tych papież konstruuje narrację o wychowawczej i zbawiennej roli wartości w nawiązaniu do diagnozy duchowej sytuacji współczesnej młodzieży.

3. Diagnoza współczesności – trudności, w życiu młodzieży

Papież w swoich przemówieniach do młodzieży podejmuje wiele refleksji nad trudnościami z którymi obecnie zmagają się młodzież. Problemy te związane są z funkcjonowaniem współczesnego świata, pokusami i wyzwaniem przed którymi stoją młodzi. Zagrożenia na które narażeni są młodzi to hedonizm, konsumpcjonizm, powierzchowność, banalność w przeżywaniu seksualności, niedostatek solidarności (Benedykt XVI, 2011a). Papież pokazuje, iż chrześcijańska reakcja na wyzwania współczesności powinna mieć rys optymistyczny, wynikający z teologicznej cnoty nadziei. W przemówieniu podczas ŚDM w Kolonii powiedział, że „każda epoka ma swoje problemy jednak Bóg we wszystkich czasach daje łaskę aby stawić im czoła, przezwyciężać je z miłością i realizmem” (Benedykt XVI, 2011e). Uważa ponadto, że bez Boga nie można ani osiągnąć prawdziwego szczęścia, ani poradzić sobie z aktualnymi problemami świata (Benedykt XVI, 2011a).

Odpowiedź Benedykta XVI nawiązuje do zagadnień najbardziej fundamentalnych – do uznania Boga. Papież widzi jednak, że wokół obecności Boga w świecie toczy się walka. Wielu ludzi chce wykluczyć lub pomijać Stwórcę w dyskursie publicznym argumentując to wolnością i niezależnością. Boga pomija się wprost lub milczeniem a religię chce się ograniczyć tylko do prywatnej pobożności. Ponadto pomija się duchowy wymiar człowieka, co w przekonaniu Benedykta XVI prowadzi do rozpadu relacji społecznych oraz rozbicia społeczeństwa. Wynika to z faktu pomijania pewnego obszaru prawdy o człowieku i o Bogu, co skutkuje postrzeganiem niepełnego obrazu człowieka. Taką postawę papież definiuje jako „krótkowzroczność (Benedykt XVI, 2008g). Młodzież jest narażona na pokusę aby poddać się tym trendom. Benedykt XVI widzi tutaj niebezpieczeństwo osłabienia zdolności do prowadzenia dialogu z innymi światopoglądami, które rywalizują zarówno o serca, jak i umysły ludzi naszych czasów (Benedykt XVI, 2008f).

Papież zwraca uwagę na to, że młodzi ludzie mają dzisiaj przed sobą bardzo różnorodną ofertę życiowych wyborów prezentowanych jako równoważne pod względem moralnym. To powoduje trudność z rozpoznaniem właściwej drogi. Benedykt XVI wskazuje tutaj na Ducha Świętego, który obdarza człowieka zarówno mądrością w dokonywaniu wyboru właściwej drogi oraz odwagą w podążaniu nią aby dzięki temu osiągnąć świętość (Benedykt XVI, 2008a). Papież wymienia również szereg trudności i pokus z którym mierzą się młodzi ludzie. Często związane jest to z różnymi ideologiami, które zachęcają do egoistycznego rozumienia świata pomniejszając przy tym godność osoby ludzkiej, która przestaje być najwyższą wartością. Ideologie, które proponują takie postawy, same mają materialny interes w takim rozumieniu świata przez ludzi. Papież ma świadomość, że tylko z Bogiem można przezwyciężyć te trudności. Jest również przekonany, że uczestnicy

Światowych Dni Młodzieży widzą te trudności, chcą je przezwyciężyć, znajdują nadzieję w Bogu i pragną dążyć do wzniosłych ideałów (tamże).

Papież trafnie diagnozuje potrzeby młodzieży. Doraźne i powierzchowne trudności skrywają głębsze tęsknoty, które dotyczą wartości takich jak prawda, miłość, sprawiedliwość i pokój (Benedykt XVI, 2005a). Dostrzega pytania, które zadaje sobie młodzież: pytania o zaufanie, o wiarygodność z równoczesnym szukaniem kogoś, kto się nie pomyli i kto nie oszuka a także pytanie o pełne szczęście. Papież wskazuje równocześnie, że odpowiedź człowiek może znaleźć tylko w Chrystusie. A do tego konieczne jest spotkanie wynikające z wiary (tamże). To spotkanie polega na otwarciu serca przed Jezusem, co prowadzi do otwarcia na miłość. Jest to akt wolności konieczny do współdziałania z łaską (tamże). Podstawowa trudność wynika z sugestii współczesnej narracji kulturowej jakoby nawiązanie i rozwój relacji z Chrystusem powodował utratę ważnych życiowych możliwości, zawężenie spektrum możliwego do osiągnięcia szczęścia. Papież odpowiada zgoła przeciwnie, iż wolność i nadzieję na prawdziwie wielkie życie daje dopiero wejście w relację z Chrystusem (Benedykt XVI, 2011f). Dylematy przed którymi stają młodzi ludzie wiążą się również z koniecznością wyboru podobnego do tego przed którym stali Mędrzy a które dokonują się w sumieniu. I tutaj papież znów wskazuje na ważną rolę Eucharystii, jako przestrzeni spotkania z Jezusem i doświadczenia wiary (Benedykt XVI, 2005a).

4. Wartości

Jako jedną z odpowiedzi na trudności, które przeżywa młodzież, papież omawia w swoich przemówieniach konkretne wartości, które zawsze mają swoje źródło w Bogu. Papież widzi w przyjęciu i realizowaniu tych wartości przez młodych drogę do budowania społeczeństwa opartego na miłości, zgodnego z integralną wizją człowieka, gdzie Bóg jest w centrum. To także droga do pełnej realizacji indywidualnych powołań młodych ludzi, dających im poczucie szczęścia i sensu (Benedykt XVI, 2011f).

Pierwszą z omówionych wartości będzie prawda. Jest ona kluczowa dla wszystkich pozostałych wartości. Papież mówiąc bowiem o jedności, godności osoby ludzkiej, wolności czy prymacie Boga zawsze odnosi się do prawdy. Prawda będzie więc zawsze poprzedzała pozostałe wartości. Konieczne jest więc najpierw zrozumienie i przyjęcie prawdy aby według tej optyki kształtować pozostałe wartości. Drugą z omawianych wartości będzie prymat Boga. Wynika on z prawdy o Bogu i człowieku. Bóg jako Stwórca i dawca życia powinien być w centrum ludzkiej egzystencji. Tylko wtedy życie człowieka może być pełne a pozostałe wartości ukształtowane we właściwy sposób. Kolejną wartością jest godność osoby ludzkiej. Wynika ona z faktu stworzenia na obraz i podobieństwo Boga. Tylko Bóg jest dawcą życia; godność osoby ludzkiej jest więc ściśle powiązana zarówno z prawdą, jak i z prymatem Boga.

Uznanie wartości osoby ludzkiej prowadzi także do wartości jaką jest jedność i braterstwo. Jeśli uzna się, że każdy człowiek jest przez Boga obdarzony godnością wtedy traktuje się drugiego z miłością i szacunkiem. Konsekwencją uznania godności drugiej osoby, dążenie do jedności, respektowanie prymatu Boga oraz prawda będą we właściwy sposób kształtowały rozumienie ludzkiej wolności, która nie jest samowolą a działaniem zgodnym z miłością.

4.1. Prawda

Wartość prawdy i jej poszukiwania można uznać za jedno z centralnych zagadnień moralnych podejmowanych przez Benedykta XVI w jego nauczaniu skierowanym do młodzieży. Papież ma świadomość, że młodzi ludzie przybywają na spotkania młodych między innymi, żeby szukać prawdy, która da prawdziwy sens ich istnieniu. Benedykt XVI, 2011a). Papież podkreśla, iż pojęcie prawdy ma charakter obiektywny, nie podlega relatywizacji, i odnosi się do Boga, objawiającego się w osobie Jezusa Chrystusa. Papież wzywa młodych do poszukiwania tej prawdy, ufając Słowu Bożemu i budując życie na Chrystusie (Benedykt XVI, 2011b). Wskazuje na fakt, że całe życie to poszukiwanie prawdy, dobra i piękna i do takiego celu człowiek powinien dążyć, wykorzystując wolność, która jest darem. Odnalezienie prawdy, dobra i piękna w przekonaniu papieża prowadzi do pełnego szczęścia i radości (Benedykt XVI, 2008b). Papież wyróżnia także szereg zagrożeń i niebezpieczeństw na drodze poszukiwania prawdy. Po pierwsze jest to pycha, czyli chęć bycia bogiem dla siebie i decydowania samemu co jest prawdą oraz co jest dobrem. To zagadnienie związane niewątpliwie z pierwszym przykazaniem, papież komentuje to odniesienie dyskutując problem ochrony życia. Zauważa, że są osoby, które same chciałyby decydować kto zasługuje na życie a czyje życie można poświęcić (Benedykt XVI, 2011c). O takich osobach papież mówi jako o zagubionych, którzy „zamiast sprawiedliwości szukają oparcia we własnych opiniach, zamiast szukać po prostu prawdy” (tamże, s.11). Inne niebezpieczeństwo wskazane przez papieża to zbyt szerokie rozumienie prawdy, dobra i piękna. Benedykt XVI zauważa, że już sam wybór staje się dobrem, każda nowość pięknem a każde subiektywne doświadczenie uznawane jest za prawdę (Benedykt XVI, 2008b).

Dużo uwagi zagadnieniu prawdy papież poświęca w przemówieniu do młodych wykładowców akademickich podczas Światowych Dni Młodzieży w Madrycie (Benedykt XVI, 2011d). Zauważa, że uniwersytet to miejsce gdzie szuka się prawdy o człowieku. Podkreśla, że prawda o człowieku zawiera w sobie wszystkie wymiary tworzące człowieka. Zauważa, że uwagi nadal wymagają pytania dotyczące ludzkiego bytu. Mówi też o problemie redukcji nauki jedynie do obszaru użytecznego i pragmatycznego, a co za tym idzie dowartościowanie nauk technicznych. Taka redukcja niesie za sobą konkretnie niebezpieczeństwa: „od nadużyć nauki nieuznającej granic poza swoimi własnymi aż do

politycznego totalitaryzmu, który łatwo ożywa, kiedy usuwa się wszelkie odniesienia wyższe od prostego rachunku siły (tamże).

Naukowcy powinni być w przekonaniu papieża, autentycznymi mistrzami dla młodych. Zachęca do otwartości na prawdę w różnych dziedzinach wiedzy, do podejmowania interdyscyplinarnego dialogu oraz podkreśla wagę umiejętności słuchania. Zwraca uwagę także na fakt, że prawdę można odnaleźć jedynie wtedy gdy w jej poszukiwanie zaangażowany jest cały człowiek: poprzez rozum, miłość i wiarę. Podkreśla, że prawda i dobro oraz miłość i poznanie są nierozłączne (tamże). Podkreśla również konieczność pokory w drodze do poszukiwania prawdy, ponieważ próżność zamyka dostęp do prawdy a człowiek musi mieć świadomość, że prawda zawsze będzie go przewyższać.

Podczas Światowych Dni Młodzieży w Sydney papież zauważył, że wolność i tolerancja często są dzisiaj oddzielane od prawdy. Ponadto panuje przekonanie, że nie istnieje prawda absolutna. Prowadzi to do nadawania wartości każdemu doświadczeniu. Papież widzi tutaj pewne zagrożenie – jeśli doświadczenia pozbawimy refleksji nad tym czy prowadzi ono do dobra i prawdy nie doprowadzi to do rzeczywistej wolności ale do zamętu (moralnego i intelektualnego), to pociąga za sobą osłabienie zasad, utratę szacunku do siebie a ostatecznie może prowadzić nawet do rozpacz (Benedykt XVI, 2008b).

Omawiane przez papieża Benedykta XVI zniekształcenia prawdy można ująć w następujące kategorie: (1) relatywizacja (pycha); (2) nadmierne rozmycie pojęcia prawdy; (3) nadmierne zawężenie pojęcia prawdy i jej empirycystyczne rozumienie; (4) oderwanie prawdy od relacji społecznych i miłości; (5) oderwanie prawdy od tolerancji i wolności i zaburzenie równowagi między tymi wartościami, takie, że prawda staje się podrzędna lub mniej istotna niż tolerancja i wolność (odwrócona jest więc naturalna hierarchia).

4.2. Prymat Boga

Benedykt XVI jest przekonany, że odpowiedzi na wszelkie wątpliwości, problemy teraźniejszości i niepokoje należy szukać w Bogu. To On powinien mieć pierwszeństwo, wtedy w świecie możliwy będzie ład i harmonia. Natomiast kształt świata zależy od jednostek, dlatego wśród wartości proponowanych przez papieża będzie prymat Boga (będący równocześnie wartością nadrzędną i kluczową dla innych). Prymat Boga jest niczym innym jak realizacją pierwszego przykazania. Papież w trakcie spotkania w Sydney wskazał, że ludzie często nieświadomie oddają cześć innym, fałszywym bogom. Tymi bogami są dzisiaj dobra materialne, zaborcza miłość czy władza (Benedykt XVI, 2008e). Papież ukazał w tym kontekście dwie perspektywy. Zarówno dobra materialne, miłość do drugiego człowieka oraz władza same w sobie są dobre. Rzeczy materialne pozwalają człowiekowi przetrwać, miłość jest podstawą relacji a przywództwo i dobrze sprawowana władza są

konieczne aby społeczeństwo mogło dobrze funkcjonować. Jednak wszystkie te obszary mogą stać się bożkami. Papież wskazuje na następujące symptomy: w przypadku dóbr materialnych znakiem bałwochwalstwa będzie zachłanność oraz nieumiejętność dzielenia się swoim dobrem z potrzebującymi. W przypadku miłości będzie to manipulacja, zaborczość i przedmiotowe traktowanie drugiej osoby. Podobnie władza – staje się bożkiem, jeśli służy własnym korzyściom, dominacji i egoizmowi. Papież podkreślił, że taka bałwochwalcza postawa, w odniesieniu do obszarów dóbr materialnych, miłości i władzy, zamiast nieść życie, niesie śmierć (tamże). Ludzie chcą wtedy być jak Bóg, nie zwracają uwagi na przykazania oraz dążą do pełnej kontroli. Właściwą postawą jest natomiast uznanie prymatu Boga, które będzie wyrażało się w zawierzeniu Mu oraz posłuszeństwie przykazaniom. Tylko takie postępowanie owocuje wyborem życia (tamże).

Obecnie ma miejsce wiele dyskusji dotyczących obecności religii w przestrzeni publicznej. Pojawiają się argumenty dotyczące wolności religijnej, dyskryminacji i neutralności światopoglądowej. Są osoby, które uważają, że religia i wiara powinny należeć do sfery prywatnej tłumacząc to szacunkiem do każdego człowieka. Papież neguje istnienie takiej neutralności. Uznaje takie sekularyzacyjne podejście za ideologię, która kształtuje społeczeństwo według wizji pozbawionej Boga (Benedykt XVI, 2008b). Papież wskazuje na konsekwencje takiej postawy: zaczyna słabnąć zdolność człowieka do rozeznania dobra oraz naturalnego porządku i celu w świecie. Taka postawa prowadzi również do pychy, ponieważ wszystko jest interpretowane jako wytwór jedynie ludzkiego geniuszu. Ponadto zostają lekceważone i podważane prawa człowieka wynikające z prawa naturalnego oraz z wrodzonej godności osoby ludzkiej (a nie z negocjacji, ustępstw i kompromisów), a struktura moralna zostaje lekceważona w środowisku społecznym. Konsekwencją jest brak troski o osoby starsze, ubogie, imigrantów – czyli osoby o słabsze (tamże). Z wrodzonej godności człowieka wynika konieczność troski o stworzenie (środowisko naturalne), pokój i sprawiedliwość. Natomiast wszelka niesprawiedliwość, terrorizm, totalitaryzm i brak pokoju, w przekonaniu papieża wynika z odrzucenia Boga.

4.3. Godność osoby ludzkiej

Papież podejmuje także zagadnienie godności osoby ludzkiej. Wynika ona z faktu stworzenia na obraz i podobieństwo Boga. „Wiara uczy nas, że zostaliśmy stworzeni na obraz i podobieństwo Boga, obdarzeni nienaruszalną godnością i powołani do życia wiecznego. Kiedy człowiek zostaje umniejszony, traci on swe ostateczne znaczenie i zbacza z drogi. Cywilizacja, która wtedy się wyłania to nie cywilizacja życia lecz śmierci” (Benedykt XVI, 2008f, s. 23). Świętość życia ludzkiego jest w przekonaniu papieża ściśle połączone z uznaniem prawdy o świętości i o prymacie Boga. Często nie uznawanie świętości Boga niesie za sobą negację świętości życia (Benedykt XVI, 2005b).

Godność ludzkiego życia od poczęcia do naturalnej śmierci jest wrodzona; człowiek został nią obdarowany przez Boga. Tożsamość ludzka jest oparta na fakcie stworzenia na obraz i podobieństwo Boga i dlatego godność człowieka jest nienaruszalna. Nie podlega dyskusji, kompromisom i negocjacji. Uznanie godności osoby ludzkiej prowadzi do troski o starszych, ubogich i potrzebujących (Benedykt XVI, 2008b). Konsekwencją uznania tej godności jest natomiast, w ogólniejszym rozumieniu, także troska o środowisko naturalne, pokój i sprawiedliwość (Benedykt XVI, 2008a). Ewangelia objawia godność mężczyzn i kobiet stworzonych na obraz i podobieństwo Boga. Ewangelia objawia, że najwyższym powołaniem człowieka jest odnalezienie pełni w miłości a także pokazuje prawdę o życiu i o człowieku (Benedykt XVI, 2008h). W przekonaniu papieża głoszenie najwyższej godności osoby ludzkiej jest jednym z najistotniejszych elementów misji kapłana (Benedykt XVI, 2011e).

4.4. Wolność

Wartość wolności związana jest z prawdą o Bogu i człowieku oraz o ich wzajemnej relacji. Jako stworzony na obraz i podobieństwo Boga, człowiek będzie doświadczał prawdziwej wolności będąc blisko Stwórcy. Poddanie się więc woli Ojca nie będzie pomniejszało i ograniczało wolności człowieka – wręcz przeciwnie. „Przez posłuszeństwo woli Ojca odkrywamy wolność i radość (Benedykt XVI, 2008f, s. 24). Wolność nie jest „po prostu używaniem życia w poczuciu pełnej autonomii” (Benedykt XVI, 2005f, s.27) ale ściśle wiąże się z prawdą i dobrem. Owocem właściwie rozumianej wolności jest stawanie się coraz bardziej dobrym oraz *prawdziwym* (tamże). Nie jest zatem możliwe jednoczesne bycie wolnym i odrzucenie Boga. Odrzucenie Boga rodzi zawsze jakieś formy zniekształcenia wolności. Papież podkreśla że to Bóg jest gwarantem prawdziwej wolności człowieka (Benedykt XVI, 2005e).

Młodzi ludzie zmagają się z narracją dzisiejszego świata, który chce odrzucić Boga w imię niewłaściwie, błędnie rozumianej wolności. Zazwyczaj taka postawa jest motywowana tolerancją (np. dla innych wyznań). Papież komentuje to w następujący sposób: „Jest coś złowieszczonego w tym, że wolność i tolerancja tak często oddzielane są od prawdy” (Benedykt XVI, 2008b).

Papież zauważa również, że właściwie pojmowana wolność prowadzi do miłości, jedności oraz szacunku dla drugiego człowieka. „Nasz świat jest zmęczony chciwością, wyzyskiem i podziałami, znużony fałszywymi bożkami, niepełnymi odpowiedziami i zwodniczymi obietnicami. Nasze serca i umysły pragną takiego życia, w którym panuje miłość, gdzie ludzie dzielą się otrzymanymi darami i budują jedność, gdzie sens wolności odnajduje się w prawdzie a tożsamość w pełnej szacunku wspólnoty” (Benedykt XVI, 2008b, s. 16). Papież odnosi się również do zagadnienia prawa do wolności religijnej. W jego

przekonaniu prawo do wolności religijnej pozwala na postępowanie zgodne z wartościami zakorzenionymi w wierze (Benedykt XVI, 2008c).

4.5. Jedność i braterstwo

Istotnymi wartościami, o których mówił papież są dialog, współpraca, sprawiedliwość i braterstwo (Benedykt XVI, 2005a). Podstawą tych wartości jest fakt stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Boga, z czego wynika powołanie człowieka do miłości i do relacji. Papież zauważa więc, że zostaliśmy stworzeni „dla siebie nawzajem” (Benedykt XVI, 2008g). Podobnie jak w przypadku innych wartości, papież podkreśla, że nie jest możliwe osiągnięcie ich bez Boga. Właściwe rozumienie i realizowanie opisanych wartości jest wynikiem przyjęcia prawdy i prymatu Boga.

Do powyższych wartości Benedykt XVI często odnosił się także w kontekście spotkań ekumenicznych i z przedstawicielami innych religii. Papież zauważył, że doświadczenie spotkania z osobami różnych narodowości, kultur, doświadczeń i religii powinno być przeżywane jako dzielenie się swoim bogactwem (Benedykt XVI, 2011a). W dialogu widzi przestrzeń nie tylko na wymianę poglądów ale przede wszystkim na wymianę darów (Benedykt XVI, 2005c). W dialogu tym nie chodzi jednak o zacieranie lub pomijanie różnic, ale o wzajemną akceptację, bez negowania własnej tożsamości (Benedykt XVI, 2005b). W spotkaniach papież podkreśla również obecność wartości, na których zależy całość ludzkości. Są to szacunek, solidarność, pokój, świętość życia oraz godność osoby ludzkiej. Zauważa także, że wszystkim przedstawicielom wyznań chrześcijańskich, jak i religii islamu i judaizmu zależy na tym, aby młodzi ludzie, których uważa za nadzieję i przyszłość wszystkich narodów, budowali świat według planu Bożego (Benedykt XVI, 2005d). Wspólne zadania to umacnianie praw człowieka i świętości ludzkiego życia, wartości rodziny, sprawiedliwość społeczna, pokój na świecie (Benedykt XVI, 2005b).

Podjmując refleksję nad powyższymi zadaniami, papież zwraca uwagę na to, jak ważne jest wychowanie religijne. To ono pomaga człowiekowi ćwiczyć się w cnotach wstrzemięźliwości, korzystać z dóbr świata mądrze i z umiarem oraz budować dobro wspólne. To w przekonaniu papieża jest uniwersalnym zadaniem religii a owocem jest poczucie prawdziwej radości (Benedykt XVI, 2008d). Dążenie do pokoju jest w przekonaniu papieża powiązane także z odnajdywaniem sensu życia. Znajdując prawdę równocześnie odnajdujemy właściwą drogę do pokoju (tamże). „Nasze wysiłki by doprowadzić do pojednania między narodami, mają swe źródło i cel w prawdzie, która nadaje sens życiu. Religia daje pokój, a co więcej, budzi w ludzkim duchu pragnienie prawdy i głód cnót moralnych” (tamże, s. 19).

Zakończenie

Młodzież, odpowiedzialna za kształtowanie przyszłej kultury, stoi dzisiaj przed wieloma wyzwaniami współczesności. Papież Benedykt XVI daje młodzieży konkretne propozycje wartości z przekonaniem, że uznanie ich, doprowadzi człowieka do prawdziwego szczęścia i spełnienia. Wartości zaproponowane przez papieża odpowiadają na wyzwania przez niego zarysowane. Prymat prawdy o Bogu, który jest miłością leczy współczesnego człowieka z egoistycznego nastawienia na swoje własne dobro i pomaga dostrzegać bliźnich a także wyznacza jasną drogę, którą młody człowiek ma podążać. Prawda o Bogu, który jest Stwórcą pomaga w spojrzeniu na każdego człowieka w perspektywie jego godności i wyjątkowości. Rozumienie wolności w pryzmacie Bożego prymatu pozwala nawigować na morzu możliwości - unikając mielizn miałkich zadań, a podejmując prawdziwie rozwijające wyzwania na miarę własnych powołań. Tolerancja, rozumiana jako pochodna prawdy, pozwala na rzeczywisty szacunek dla odmiennych wartości z zachowaniem integralności własnych przekonań. Taki rodzaj tolerancji prowadzi do prawdziwej jedności i braterstwa oraz do budowania społeczeństwa opartego na prawdziwej miłości. Papież proponując młodym powyższe wartości ma nadzieję że młodzież będzie potrafiła budować coraz lepszy świat oparty właśnie na kulturze wartości.

Bibliografia:

- Jan Paweł II, (2004). Przybyliśmy Oddać Mu pokłon (Mt 2,2) Orędzie Ojca Świętego na XX Światowy Dzień Młodzieży 2005 r., *L'Osservatore Romano* 11-12 (268), 4-6¹.
- Benedykt XVI, (2005a). Jestem szczęśliwy, że mogę być wśród młodzieży. Ceremonia powitalna na lotnisku, *L'Osservatore Romano* 10 (277), 11-13.
- Benedykt XVI, (2005b). Dekalog naszym wspólnym dziedzictwem i zobowiązaniem. Wizyta w synagodze kolońskiej, *L'Osservatore Romano* 10 (277), 16-18.
- Benedykt XVI, (2005c). Najlepszą formą ekumenizmu jest życie według Ewangelii. Spotkanie ekumeniczne, *L'Osservatore Romano* 10 (277), 20-22.
- Benedykt XVI, (2005d). Wzajemny szacunek, solidarność i pokój. Spotkanie z przedstawicielami wspólnot muzułmańskich, *L'Osservatore Romano* 10 (277), 22-24.
- Benedykt XVI, (2005e). Święci zmieniają Kościół i świat. Czuwanie modlitewne, *L'Osservatore Romano* 10 (277). 24-26.
- Benedykt XVI, (2005f). Eucharystia musi być w centrum waszego życia. Msza św. na zakończenie Światowego Dnia Młodzieży, *L'Osservatore Romano* 10 (277), 26-28
- Benedykt XVI, (2005g). Łaska dla całego Kościoła. Anioł Pański po podróży, *L'Osservatore*

---

¹Wszystkie przypisy dotyczące tekstów z czasopisma *L'Osservatore Romano* odnoszą się do miesięcznika wydawanego w języku polskim.

Romano 10 (277), 34.

Benedykt XVI, (2007). Duch Święty zstąpi na was, otrzymacie Jego moc i będziecie moimi świadkami (Dz 1,8). Orędzie Benedykta XVI na XXIII Światowy Dzień Młodzieży, *L'Osservatore Romano 9 (296), 25-28.*

Benedykt XVI, (2008a). Niech Duch Święty odnowi ten kraj. Ceremonia powitania w Government House, *L'Osservatore Romano 9 (306), 11-12.*

Benedykt XVI, (2008b). Życie jest poszukiwaniem prawdy, dobra i piękna. Spotkanie z młodzieżą na nabrzeżu Barangaroo, *L'Osservatore Romano, 9 (306), 13-16.*

Benedykt XVI, (2008c). Dążąc do jedności składamy świadectwo Chrystusowi. Spotkanie ekumeniczne w krypcie St. Mary's Cathedral, *L'Osservatore Romano 9 (306), 16-18.*

Benedykt XVI, (2008d). Łączy nas pragnienie pokoju i poszukiwanie sensu życia. Spotkanie międzyreligijne w sali kapituły St. Mary's Cathedral, *L'Osservatore Romano 9 (306), 18-19.*

Benedykt XVI, (2008e). Jesteście świadkami nadziei dla innych. Spotkanie z młodzieżą ze wspólnoty terapeutycznej przy Uniwersytecie Notre Dame, *L'Osservatore Romano, 9 (306), 20-22.*

Benedykt XVI, (2008f). Bądźcie znakiem odnowy dla ludu Bożego. Msza św. z biskupami, duchowieństwem, seminarzystami, nowicjuszami i nowicjuzkami w St. Mary's Cathedral, *L'Osservatore Romano 9 (306), 22-25.*

Benedykt XVI, (2008g). Otwierajcie serca na dary Ducha Świętego. Czuwanie młodzieży na hipodromie w Randwick, *L'Osservatore Romano 9 (306), 25-29.*

Benedykt XVI, (2008h). Kościół potrzebuje waszej wiary, idealizmu i wielkoduszności. Msza św. na zakończenie XXIII Światowego Dnia Młodzieży na hipodromie w Randwick, *L'Osservatore Romano 9 (306), 29-31.*

Benedykt XVI, (2010). Orędzie na XXVI Światowy Dzień Młodzieży. Zapuście korzenie w Chrystusie i na Nim się budujcie, umacniajcie się w wierze (por. Kol 2,7), *L'Osservatore Romano 10 (326), 4-8.*

Benedykt XVI, (2011a). Przemówienie podczas ceremonii powitalnej na madryckim lotnisku Barajas. Nadzieja na przyszłość Kościoła i świata, *L'Osservatore Romano 10-11 (337), 7-8.*

Benedykt XVI, (2011b). Przemówienie do młodzieży na Plaza de Cibeles. To przesłanie jest skierowane również do tych, którzy nie wierzą, *L'Osservatore Romano 10-11(337), 8-10.*

Benedykt XVI, (2011c). Homilia podczas Liturgii Słowa na Plaza de Cibeles. Słuchajcie słów Pana, aby był w was duchem i życiem, *L'Osservatore Romano 10-11 (337), 10-12.*

Benedykt XVI, (2011d). Przemówienie do młodych wykładowców akademickich w bazylice św. Wawrzyńca. Uniwersytet jest miejscem, w którym poszukuje się prawdy o osobie ludzkiej, *L'Osservatore Romano 10-11 (337), 13-15.*

Benedykt XVI, (2011e). Homilia podczas Mszy św. w katedrze Santa Maria la Real de la

- Almudena. Słudzy i towarzysze drogi, *L'Osservatore Romano* 10-11 (337), 17-18.
- Benedykt XVI, (2011f). Czuwanie modlitewne z młodzieżą na lotnisku Cuatro Vientos. Zafascynowani pięknem miłości Chrystusa, bądźcie zawsze Jego wiernymi uczniami, *L'Osservatore Romano* 10-11 (337), 20-23.
- Jan Paweł II (1998). Encyklika *Veritatis splendor*, Wrocław, Wydawnictwo Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej.
- Szymik, J. (2015). *Theologia Benedicta. Tom III*, Katowice: Wydawnictwo Księgarnia Świętego Jacka.